

EKONOMİK KRİZİN VE SENDİKALARIN CİNSİYETİ

Necla AKGÖKÇE*

Öz: Ekonomik krizler cinsiyet açısından nötr olgular değildir. Kadınlar ve erkekler krizlerden farklı biçimde etkilenmektedirler. Kadınlar ücretli çalışma dışında ev içlerinde de ücretsiz çalıştıkları için, krizin kadın açısından bütüncül bir tahlili bu iki emek biçimini de içine almak zorundadır. İşçi sendikaları da kadınların ücretli işgücünü örgütleyen yapılar olarak kadın üyeler açısından krizi değerlendirip politikalar üretirken kadın emeğinin özelliklerini hesaba katmak zorundadır. Batı sendikalarında kriz deneyimlerinde toplumsal cinsiyet açısından sektör raporları tutulup buna göre politikalar geliştirilirken Türkiye konfederasyonları bu konuda politikasızlığı tercih ediyorlar.

Anahtar sözcükler: ekonomik kriz, toplumsal cinsiyet, ücretli- ücretsiz emek, sendikalar

Gender of Economic Crisis and Trade Unions

Abstract: Economic crises are not gender neutral facts. By these facts, women and men are affected in different ways. As women work unpaid in household in addition to their paid labor outside the house, a holistic analysis of crisis from women's perspective has to include these two different forms of labor. Trade unions, as structures that organize women's paid labor, have to take peculiarities of woman's labor into consideration when they analyse the crisis and produce policies. As western trade unions write sectoral reports about experiences of crisis from gender perspective, Turkish confederations prefer unpolicy concerning this subject.

Key words: gender, trade-unions, economic crisis, unpaid labor, paid labor

Kapitalizme için ekonomik krizler makro ekonomiye özgü olgular olarak değerlendirilir ve genel olarak o düzeyde tartışılır. Neoliberal küresel kapitalizm koşullarında bizim gibi geç kapitalistleşen ülkelerdeki ekonomik krizleri anlamak için denkleme merkez ülkelerdeki iktisadi olgu ve gelişmeleri de dâhil etmek gerekir. Sermaye küreselleşirken, birikim süreçleri de küreselleşmişti. Avrupa'daki ekonomik daralma, ABD'deki resesyon Türkiye'deki krizi derinleştirirken, yerel seçimler nedeniyle Türk parasının değerini düşürmemeye çalışmak da Londra'ya kadar uzanıp takas operasyonu yapmayı gerekli kılabilmektedir.

O nedenle son yaşadığımız ekonomik kriz başta olmak üzere sol cemahtan kriz tahlili ve eleştirisi yapan erkek iktisatçılar, küresel kapitalizmin genel krizine de dikkat çekip işlerin eskisi gibi yürüyemeyeceğini gösteriyorlar.

Unuttukları ayrıntı ise küresel kapitalizmin büyüme stratejisinde, birikim süreçlerinde kadın ve göçmen kadın emeğinin oynadığı rol. Gelişmekte olan veya geç kapitalistleşen ülkelerde ihracata yönelik üretim

yapan fabrikalarda kitleli üretimin bekası için genç, ucuz, esnek ve güvencesiz kadın emeği yabancı patronların en çok tercih ettikleri emek türleri arasında yer alıyor.

Her iktisadi toplumsal olayda olduğu gibi ekonomik krizler de toplumsal cinsiyet açısından nötr değildir. Kadın ve erkekler ekonomik krizleri farklı biçimde yaşarlar. Kriz devam ederken ve sonrasında zaten var olan toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri, her alanda derinleşir ve cinsiyetler arası ilişkiler de değişime uğrar.

Ekonomik krizler kadınlar için sadece ücretli işlerini kaybetmek veya bu alanda gelir kaybına baskıya ve artan sömürüye maruz kalmak anlamına gelmez. Kadınlar erkeklerden farklı olarak evlerde ücretsiz emek de harcarlar. İkili sömürü sistemi altında yaşadıkları için kapitalist sömürü dışında bir de patriyarkal sömürüye maruz kalırlar. Kriz ücretsiz emek koşullarında da kadınlar aleyhine değişikliklere yol açar. Hane içinde ortaya çıkan gelir kaybını telafi etmek için kadınlar eskiden dışarıdan aldıkları ürünleri kendileri üretmeye başlarlar ev içi emek yükü

*Feminist Gazeteci - Yazar (ORCID No: 0000 0001 5807 094x)

Geliş Tarihi / Received : 13.05.2019

Kabul Tarihi / Accepted : 29.05.2019

artar. Kadın işten atılmasa bile erkeğin işini kaybetmesinin yükü de onların sırtına biner. Bundan dolayı kadın emeği alanında kriz konusuna toplumsal cinsiyet perspektifi ile bütüncül bir yaklaşımın, bu iki emek biçimini de kapsaması gerekiyor.

Bir süredir feminist iktisatçılar, bölgesel, küresel çeşitli krizlerden hareketle toplumsal cinsiyete dayalı analizler yapıyorlar. Artık önümüzde yolumuzu aydınlatacak nitelikte çalışmalar mevcut. Bu çalışmalar bize krizlerin kadın emeği söz konusu olduğunda tek bir görünüm sergilemediğini, genel olarak kadınların ilk işten atılanlar olduğunu ama bazen kadınların buldukları sektör ve yapmış oldukları iş itibarıyla krizin etkilerini erkekler kadar yoğun hissetmediklerini göstermiştir. Bazı durumlarda ise ilk anda hissetmeyip krizin ikinci pik döneminde hissetmeye başladıklarını, krizde ucuz kadın emeğinin erkek emeğinin yerine ikâme edildiği gibi yaşlı kadın emeği yerine genç kadın, yerli kadın emeği yerine göçmen kadın emeğinin ikâme edildiğini gördük.

Önce kadınlar

Krizin feminist perspektifle değerlendirildiği ilk çalışmalardan biri 1997-1998 yıllarında yaşanan Asya Krizi üzerine yapılandı (**Seguino, 2009**). Bu krizde, kapitalizmin krizleri hakkında söylenen "ilk işten atılanlar kadınlar oldu" tespitini doğrulayan örnekler vardı. Tayland'da kadınların yüzde 53'ü işinden oldular. Güney Kore'de işten atılan kadınların sayısı erkeklerden 7 kat daha fazlaydı. Evli kadınlar evli erkeklere göre çok daha yoğun biçimde işten çıkarıldılar. Aynı ülkede kamuda kadın memurların yüzde 20'si işini kaybederken bu oran erkeklerde sadece yüzde 6.3'tü. Güney Kore'de 300 bin kadın emek piyasalarının dışına sürülürken, 130 bin erkeğe yeni iş olanakları yaratılmıştı. Krizde kadın emekçilerin büyük bir bölümü güvencesiz, kısa süreli ev hizmetleri alanında kendilerine iş bulabildiler ancak. Krizde kadınlar krizin yükünün büyük bir bölümünü üstlendiler. Buna karşılık Filipinler'de işsizlik kadın ve erkekler arasında eşit olarak arttı. Erkeklerin çalışma saatleri düşerken buna karşılık uluslararası şirketlerin taşeronları için evlerde üretim yapan kadınların çalışma saatleri arttı. Endonezya'da da kadınlar taşeron firmalarda güvencesiz işlerde çalışarak ve evde yaptıkları işleri arttırarak erkeklerin ücret kaybını telafi ettiler. Patriyarka'nın güçlü olduğu ve evi geçindiren erkek modelinin hâkim olduğu Güney Asya koşullarında kadınlar ilk gözden çıkarılan kesim oldular. Bu krizde ücretsiz emek alanına da bakan araştırmalar da vardı. Melda Yaman'ın aktarımına göre Frankenberg, Thomas ve Beegle, Endonezya

Aile Yaşamı Araştırması verilerini kullanarak 1997-1998'de ücretli işlerde erkek emek gücünün yüzde 1.3 arttığını, kadın emek gücünün ise yüzde 1 arttığını göstermiştir. Buna karşılık ücretsiz işlerin de hesaba katılması durumunda erkeklerde artışın yüzde 1.3 ile sınırlı kaldığı görülürken kadınlarda bu oranın yüzde 7'ye yükseldiği saptanıyor (**Yaman, 2013**).

1995-2001 Meksika Krizi'nde tekstil endüstrisinde çalışan kadınların yüzde 26.3'ü işlerini kaybetti. Buna karşılık erkeklerin çalıştığı sermaye yoğun elektronik sektöründe kriz hızlı bir biçimde aşıldı. Küresel pazarlar için ürün üreten tedarikçi elektronik firmalarda krizin etkisi büyük oldu. Bu sektörde çalışan kadınlar işten atıldılar. Buna paralel olarak erkek ve kadınların arasında var olan ücret makası iyice açıldı. Kadınlar 2000 yılında erkek ücretlerinden yüzde 8 daha az alırken, kriz boyunca ücretler düştüğünden ücret farkı yüzde 13.2'ye yükseldi. Kriz sırasında asgari ücretin satın alma gücü ise yüzde 80 oranında azaldı. Bu da kadınlar için ek ev yükü anlamına geliyordu.

Emek piyasalarının feminizasyonu

2008-2009'daki küresel krizi feminist perspektifle en çok incelenen kriz oldu. Amerika'da finans krizi olarak başlayan kriz, daha sonra tüm dünyaya yayılarak üretim alanlarını da içine aldı. Bu krizde kuzeyde kapitalizmin merkez ülkelerinde otomobil ve makine imalatı sanayi, metal ve inşaat sektöründe erkekler işlerini kaybederken, güneyde ihracata yönelik üretim yapan ve kadın ağırlıklı tekstil ve hazır giyim, oyuncak, elektronik ürün üretimi gibi emek yoğun sektörlerde kadınlar kitlesel olarak işten atıldılar. Amerika'da işten çıkarılanların yüzde 80'ini erkekler oluştururken Kamboçya'da atılanların yüzde 90'ını kadındı.

Küresel kadın emeği üzerine çalışmalarıyla tanınan Alman feminist araştırmacı Christa Wichterich, krizin Almanya'da benzer seyir izlediğini ilk önce erkek ağırlıklı otomobil ve makine endüstrisini etkilediğini, bu dönemde pek çok erkek işçinin işten çıkarıldığını belirttikten sonra, çoğunlukla hizmet sektöründe çalışan kadınların ilk anda iş kaybı yaşamadıklarını belirtiyor (**Die Standard, 2009**).

Krizin ikinci aşamasında devlet eğitim, sağlık gibi kamu harcamalarından kesintiye gittiğinde, bu alanlarda çalışan kadınlar işlerinden oldular. Avrupa'da kriz emek piyasalarının feminizasyonu sonucunu da doğurdu. Almanya başta olmak üzere, Avusturya, Hollanda, İsviçre'de yarı zamanlı düşük ücretli enformel işlerde çalışan kadınların sayısı arttı

ve kriz sonrasında da kısmi süreli, esnek, güvencesiz işler kadın işi olmaya devam etti. Bu süreçte zaten erkeklere göre daha değersiz olan kadın emeği daha da değersizleşti. Kriz sürecinde evi geçindirme görevinin kısa süreli işlerde güvencesiz çalışan kadınların sırtına yüklendiğini belirten Wichterich, Almanya'da zaten çözülmekte olan "evi geçindiren erkek modeli"nin ortadan kalktığını iki geçindirenli veya tek geçindirenin kadın olduğu aile modeline geçiş yapıldığını vurgular.

Şu anda Türkiye'de yaşanan ekonomik krizde de ücretli emek alanında ilk anda ithal girdili ürün üreten tekstil ve hazır giyim ve halı fabrikalarında kadınlar işlerini kaybettiler. Daha sonra krizin enflasyonist etkisiyle sarsılan gıda sektöründe ve perakende sektöründe iş kayıplarına uğradılar.

DİSK'in Şubat 2019 yayımladığı **Krizde Emeğin Durumu** isimli raporda gazete haberleri ve sendika verilerinden hareketle oluşturulan konkordato ilan eden şirketlerin ve daralma nedeniyle işten atılan işçilerin (kimi yerlerde cinsiyet belirtilmiş) listesine baktığımızda, inşaat ve daha sonra metal gibi erkek sektörlerini vurduğu belirtilen krizin, kadın emeği cephesinde de ciddi iş kayıplarına sebep olduğu görülmektedir (DİSK, 2019).

Dolar krizinin hemen ardından Keskinoğlu Tavuk Fabrikası'nda 800 kişi işten çıkarıldı bunların büyük bir bölümünü kadın işçiler oluşturuyordu. Aralık 2018'e kadar Keskinoğlu'nda işten çıkarılan 1000 kişinin 700'ünün kadın işçiler olduğu görülüyor. Yine Esenyurt'ta bulunan Öрма Tekstil fabrikasında geçtiğimiz etkim ayında 140 işçi kriz gerekçesiyle işten çıkarıldı. Çıkarılan işçilerin yaklaşık 120'si kadın işçilerden oluşuyordu. Geçtiğimiz Ekim ayı içinde Tekirdağ Çerezköy'de bulunan Altın İplik Çorap Sanayi'inde 200 işçi işten çıkarıldı, atılanların 160'ı kadındı. Konkordato ilan edilen ve kadın işçilerin ağırlıklı olarak çalıştığı gıda ve tekstil fabrikalarında işçilerin alacakları ne zaman ve nasıl tahsil edecekleri, kanunen hakları olmasına rağmen tahsil edemeyecekleri bir meçhul olarak kalmaya devam etmektedir.

Türkiye'de kadın istihdamı çok düşük olduğu için ilk anda ne olup bittiğini anlamakta güçleşmektedir.

Fakat kadın işsizliğinin özellikle de genç kadın işsizliğinin krizle birlikte her ay artarak en yüksek seviyesine ulaştığını 15 Nisan 2019'da yayımlanan TÜİK İşgücü İstatistikleri gösteriyor. Mevsim etkilerinden arındırılmış dar tanımlı genç kadın işsizliği yüzde

29.1 oranında. DİSK'in Nisan Ayı İşsizlik ve İstihdam Raporu'na göre geniş tanımlı genç kadın işsizliği ise yüzde 32.7 civarındadır.

Ücretli ücretsiz emek yükü arttı

Krizle birlikte kadınların istihdam dışına çıkmasının tek biçimi işten atılmak değildir. Sendikali işyerlerinde bile kadın emeği açısından farklı görünüm ortaya çıkabiliyor. Geçtiğimiz 8 Mart'ta bağımsız feminist bir kadın emek örgütü olan KEİG'in Kriz ve Kadın Çalışma Grubu, **Kadınlar ve Kriz Deneyimleri** isimli bir rapor yayımladı (KEİG, 2019). Grup, gıda, metal, deri, tekstil ve hazır giyim işçisi 70 kadın işçiyle konuşarak ücretli ve ücretsiz emek alanında, kriz nedeniyle artan emek yükünü, karşılaştıkları sorunları, hak kayıplarını saptandı.

Araştırmaya katılan kadınların bir bölümü, emekliliği gelen kadınların ya da hamile kadınların gönüllü işten çıkarıldığına dikkat çektikten sonra, yeni işe alınanların asgari ücretle çalıştığını söylüyor. Buraları sendikali işyerleri olmasına rağmen sendikalar kadın emeğini ilgilendiren sorunlar üzerinde durmadıkları, krizde kadınların hak kayıpları ile ilgilenip politika geliştirmedikleri için, bunun adı kendi isteği ile işten çıkma olarak kabul edilmektedir. Ayrıca zaman içinde toplu sözleşmelerle nispeten artan ücretler yeni kadın işçi alımlarıyla tekrar asgari ücret seviyesine indirilmiştir. Bu, kadınların ortalama ücretini düşürdüğü gibi Türkiye'de zaten yüksek olan kadın erkek arasındaki ücret makasını iyice artırmıştır.

Krizde Kadın Grubu'nun araştırmasında kadınların ücretsiz emek alanında harcadıkları emeğe de yer veriliyor. İşçi kadınların yanıtlarından, kriz döneminde kadınların ev içi emek yükünün arttığı, yönündeki genel tespitin yaşadığımız kriz özelinde de doğru olduğu görülüyor. Evli ve çocuklu bir işçi kadının anlattıkları bu açıdan tipiktir. *"Çocukları bu yıl özel okula yazdırmıştık. Aslında her şeyi ayarlamıştık ama krizi planlayamadık. Okulda yemek parası çok pahalıya geliyor. Yemekleri şimdi evde hazırlıyorum. Özel okul olduğu için ekmek arası da koyamıyorum, pizza yapıyorum güzel börekler yapıyorum"* (KEİG, 2019).

Rapor'da fiyatlardaki artışın kadınların alışverişe ayırdıkları süreyi de arttırdığı belirtilmektedir. Eski den evlerinin yanlarındaki marketten alışveriş yaparlarken, artık üç, dört market gezip en düşük fiyat neredeyse oradan ürün almaya başlamışlar. Pastanelerden alınan kek böreğin yerini de kendi yaptıkları börekler almış. Ücretli çalışmanın riski ve yükü artarken krizle beraber ücretsiz çalışma saatleri de

artarak, kadınların kendilerine ayırdıkları zamanın ortadan kalkmasına neden olmuş. Bu tür çalışmalar sendikaların kendi bünyelerinde de yapılabilir. Fakat ne yazık ki sendikalar kadın üye sorunları söz konusu olduğunda sendikalar emek sürecindeki değişimlere son derece kayıtsız kalmaktadır.

Sendikalar kadın emeğini görmüyor

Sendikalar kadınların da örgütü, o nedenle ekonomik kriz gibi kadınların ücretli ve ücretsiz emeği üzerinde yıkıcı etkileri olan bir olgunun sendikaların gündemine girmesi ve kadın üyelerin uğradığı iş, hak kayıplarının tespit edilmesi ve buna yönelik politikalar geliştirmesi onların görevleri arasında yer alıyor. Öncelikle örgütlü oldukları sektörlerde sendikalar toplumsal cinsiyet bazlı raporlar tutmalıdır. Bu hem kriz süresince kadın emeğine yönelik politikalar oluşturulmasına yardım eder hem de kriz sonrasında, emek piyasaları yeniden toparlanırken kadınların bu piyasalara, en az hak kaybıyla yeniden entegrasyonunu sağlar. Ayrıca kapitalizmin bitmeyen krizleri için kadın emek hareketi açısından bir deneyim birikimi de oluşur.

Dünya sendikalarında krizde kadın emeğine dair rapor örnekleri bulunuyor. 2008-2009 küresel krizinde tutukları bu raporlar aracılığıyla Batı sendikalarının bazıları - durumun orada ideal olduğunu söyleyemese de- kendi çalışma programlarına ve hükümetlerin krizle mücadele (!) paketlerine toplumsal cinsiyet temelli talepleri yansıtabildiler. İsviçre Sendikalar Birliği (SGB/ USS) Kadın Komisyonu'nun 2012 yılında yayımladığı **Ekonomik Krizin Kadınlar Üzerine Etkileri (SGB/ USS, 2012)** isimli iç raporu bu açıdan yol gösterici. İsviçre'de de diğer batı ülkelerinde olduğu gibi ağırlıklı olarak erkeklerin çalıştığı maden, elektrik-elektronik ve metal sektörlerinde ilk anda işten atılanlar erkekler oluyor. Buna karşılık ağırlıklı olarak kadınların çalıştığı sağlık sektöründe ilk anda bir istihdam artışı var. Fakat krizin olduğu sektörlerde genellikle erkeklere göre daha kötü ve ikincil işler yapan kadınlar örneğin ilk işten atılanlar oluyor. Rapor'un gösterdiği bir başka gerçek ise tüm sektörlerde yönetici düzeyde bulunan erkekler işlerini kaybederken, istihdam piyasalarının cinsiyetçi yapısı dolayısıyla yönetim kademelerine gelemeyen kadınların bu dalgadan etkilenmemesi. Kriz sırasında işyerlerinde toplumsal cinsiyet bazlı hak ihlalleri de artıyor. İsviçre Taşımacılık Sendikası'nın verileri kamu taşımacılığı alanında görev yapan kadınlara yönelik hem müşteri şiddetinin hem de erkek çalışanların şiddetinin arttığını gösteriyor. Ayrıca işletmelerin

tasarrufa gitmesiyle iş kazalarında meslek hastalıklarında da artış gözlemleniyor. Medya ve İletişim Sendikasının verileri ise özellikle posta hizmetinde çalışan kadınlar arasında kısmi zamanlı çalışmanın yaygınlaştığını kadınların ciddi bir ücret kaybı yaşadığını gösteriyor. Kadın ağırlıklı sektörlerin en önde geleni olan hizmet sektöründe örgütlü Hizmet Sendikasının verileri kadınların krizin etkilerini daha ağır yaşadığını saptarken. Krizin etkisiyle perakende ticaret alanında kadın işleri ve iş saatlerinin nasıl esnekleştirildiğini gözler önüne seriyor. İş ve aile yaşamının uyumlulaştırılması çerçevesinde kadınlar kısmi zamanlı, küçük işlere yönlendiriliyorlar.

Avusturya Sendikalar Birliği (ÖGB) Kadın Komisyonu'nun 2010'da hazırladığı Kadın Bakış Açısı İle Krizden Çıkış Yolları Raporu (**Frauen ÖGB, 2010**)'ise daha dışa dönük bir rapor. Artan kadın işsizliğine karşı çözüm önerileri üretiyorlar. Temel talebi, hükümetlerin kurtarma paketlerinde kadın işsizliğiyle mücadeleye yönelik bütçenin artırılması. İşin ve ücretin cinsiyetler arasında eşit paylaşımının sağlanması. Vergi sisteminde ve yeni konulan vergilerde kadınları gözeten pozitif ayrımcı taleplere yer verilmesi.

Biri içe biri dışa yönelik hazırlanan bu iki raporun amacı kriz koşullarında sendikaların kadın politikasını oluşturarak kadın üyelerin çıkarlarının savunmak. Çünkü krizin kadınlar açısından farklı yaşandığının farkındalar.

Türkiye sendikalarında kadın politikasızlığı

Türkiye'de iki büyük işçi konfederasyonundan Türkiye İş, ekonomik kriz yokmuş gibi davranıyor. O nedenle kadın ve krize dair herhangi açıklamaları da yok somut programları da.

DİSK başlangıçtan itibaren kriz koşullarına dikkat çekiyor. Şubat 2019'da "Krizde Emeğin Durumu" isimli bir rapor yayımladılar. Kamuoyuna yönelik olan bu raporun işsizlik bölümünde genç ve kadın emeği alanında işsizlik rakamlarının ele alındığı bir bölüm bulunuyor.

DİSK esasında daha önceki işsizlik ve istihdam raporlarında da kadın işsizliğine özellikle genç kadın işsizliğine vurgu yaparak krizle birlikte kadın işsizliğinin nasıl tırmanışa geçtiğini rakamlarla gösteriyordu.

Aynı biçimde DİSK'e bağlı sendikalardan Genel İş Sendikası da 8 Mart dolayısıyla yayımladığı Türkiye'de Kadın Emeği Raporunda, yine makro ekonomik göstergelerden hareketle krizde kadın

işsizliği konusuna değiniyor. İşsizlik sigortasına başvuran kadınların sayısının bir yılda yüzde 57.7 oranında arttığını aynı sürede bir milyondan fazla kadının haklarını kullanmaksızın işten atıldığını gösteriyor.

Fakat iki raporun talepler bölümünde kadın işsizliğinin etkilerinin azaltılmasına dair özel bir talep göze çarpmıyor. İşçi konfederasyonlarının 1 Mayıs bildirimlerinde de kadın üyelere yönelik herhangi politik saptama ve talep yok. Türkiye'de sendikalar kadın üyelere hâlâ erkek üyeymiş gibi davranıyorlar. Kadın işsizliğine dair politikalar üretmek bir yana hükûmetten istedikleri talepler listesine krizin kadın emeği üzerindeki tahribatlarını ortadan kaldırmaya yönelik tek bir talep bile ekleyemiyorlar ya da eklemek istemiyorlar. Talep etmek çözüm getirilecek anlamına gelmiyor belki ama bir meselenin politikleşmesinin yolu da buradan geçiyor.

Yukarıda Batı sendikalarından verdiğim krizde kadın emeği raporlarının kadın komisyonları tarafından hazırlandığına dikkat çekmek isterim. Türkiye'de yandaşlar bir yana iki büyük işçi konfederasyonunda da tüzükle tanımlı bir kadın yapısı yok. Ayrıca kadın toplumsal cinsiyet meselelerine dair özel bir uzmanlık birimi de yok. Türk-İş'te isim olarak var ama çoğu zaman uzman başka işlerin yanında kadın işlerine bakıyor.

Bu şartlar altında ekonomik kriz de dâhil olmak üzere kadın işçilere dair herhangi bir politikanın üretilmesi imkânsız görünüyor. Nereye kadar devam eder bu durum bilinemez.

Dipnot

1. Auswege aus der Krise aus Frauensicht, Positionspapier der ÖGB- Frauen, ÖGB/ Frauen 2010, <https://www.oegb.at/cs/Satellite?blobcol=urldata&blobheadername1=content-type&blobheadername2=content->

Kaynaklar

Die Standard (2009) *Wisterich Christina Wicterich*'le söyleşi: "Frauen funktionieren als soziale Air Bagsdie' die STANDARD Erişim: Erişim tarihi: 20.03. 2019. <https://derstandard.at/1252036990913/Frauen-funktionieren-als-soziale-Air-Bags>.

DİSK (2019) *Krizde Emeğin Durumu*. Erişim Tarihi: 20.04.2019. <http://disk.org.tr/wp-content/uploads/2019/02/DISK-AR-Krizde-Emeg%CC%86in-Durumu-Arastirmasi-SON.pdf>.

KEİG Kriz ve Kadın Çalışma Grubu (2019) *Kadınlar ve Kriz Deneyimleri*. Erişim Tarihi: 20.04.2019. http://www.keig.org/wp-content/uploads/2019/03/Kad%C4%B1nlar-ve-Kriz-Deneyimleri-Raporu_8Mart19.pdf.

ÖGB/ Frauen (2010) *Auswege aus der Krise aus Frauensicht, Positionspapier der ÖGB- Frauen*, , Erişim Tarihi: 10.03.2019. <https://www.oegb.at/cs/Satellite?blobcol=urldata&blobheadername1=content-type&blobheadername2=content->.

SGBI USS (2012) *Auswirkungen der Wirtschaftskrise auf die Frauen, Beiträge des SGB und seiner Verbände zu Aspekten des Themas*, Erişim Tarihi: 10.03.2019. www.sgb.ch/fileadmin/user_upload/Dokumente/Diverses/Hintergrundpapier_d.pdf.

Seguino, S. (2009) *The Global Economic Crisis, Its Gender Implications and Policy Responses*. Erişim Tarihi: 15.103.2019. https://www.uvm.edu/~sseguino/pdf/global_crisis.pdf.

Yaman M (2013) *Kapitalist Gelişme ve Kriz Sürecinde Kadın Emeği: Asya Krizinden Çıkarılacak Dersler. Ataerkil Tahakküm Altında Kadın Emeği ve Beden içinde*. SAV Yayınları. İstanbul.